

УДК 339.9

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОСТКРИЗОВОМУ СВІТІ

Меленцова О.В., аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В статті узагальнені зміни системи формальних норм і правил світогосподарських відносин на сучасному етапі й обґрунтовується їх пріоритетний вплив на перетворення національних зовнішньоекономічних інститутів.

Ключові слова: трансформація інституціонального середовища, інституціональне середовище зовнішньоекономічної діяльності.

Усвідомлення і прийняття як імперативу феномену визначального впливу зміни інститутів світового господарства на перетворення національних інститутів на сучасному етапі обумовлює стратегічну спрямованість та ефективність їх реформування. Виділення цього феномену базується на дослідженнях Осипова Ю., Слєцького М., Коломієць Г., Панькова В. та ін. [1; 4; 7; 9].

Передумовою успішної адаптації реформаторських дій на національному рівні до мінливих реалій світогосподарського простору є систематизація найбільш значущих змін та їх наукове осмислення. Перетворення світогосподарського інституціонального середовища, яке інтенсивно відбувається зараз, полегшує і одночасно ускладнює проведення наукового дослідження. Оскільки з одного боку, досліднику доступні досить повний набір первинних даних, з іншого боку, складно диференціювати спряжені і детерміновані явища і процеси. Необхідним етапом вивчення інституційних трансформацій є їх послідовне узагальнення та систематизація процесів, що розгортаються у світогосподарському просторі і спроба з'ясувати причини потрясінь, які сталися. Причину кризи часто плутають з приводом, яка дала поштовх для «ефекту доміно» на світовому ринку. У сучасних умовах адекватним інструментарієм для розуміння причин кризи, а отже, і для створення програми його подолання та прогнозування в майбутньому є теорія інформації та інституційний аналіз. Динамічні зміни світового ринку і насамперед фінансового, розповсюдження складних фінансових продуктів, ускладнення внутрішньосистемних структурних зв'язків

©Меленцова О.В., 2011

підвищили невизначеність вибору для суб'єктів і невизначеність стану системи як цілісності. Інформація про складні фінансові продукти закрита. Операції на фінансових ринках не прозорі. З'явилися інститути, які суттєво посилили асиметрію інформації і дозволили реалізовувати окремим суб'єктам грубу і стратегічну опортуністичну поведінку. Підвищилася впорядкованість поведінки суб'єктів першого порядку, проте невлаштованість вищого рівня на етапі переходів між стратегіями і кількість актуальних стратегій та їх внутрішня складність виросли. На сьогодні суб'єкт ринку не поглинає інформацію, а повертає її в господарське середовище та викликає зміною своєї поведінки додаткову невизначеність.

Внаслідок цього поведінка господарюючих суб'єктів стає більш хаотичною, ентропія світової фінансової системи зростає. Світовий фінансовий ринок не має адекватного рівня і якості механізму регулювання. Для суб'єкта господарювання стають можливими нелінійні переходи між траєкторіями (лініями поведінки на ринку) – переходи, які не мають проміжних станів і розподілені в часі випадково, безсистемно. У теорії інформації таку ситуацію називають «інформаційним шоком» або кризою.

Система може подолати кризу шляхом розвитку своєї організаційної структури, «пов'язуючи» надлишкову інформацію відповідною формою організації, утворюючи правила, створюючи інститути. Правила, як ключовий елемент інститутів, забезпечують стабілізацію відносин між господарськими суб'єктами, визначають розподільні наслідки їх взаємодії. Це і було усвідомлено світовим експертним співтовариством і були запропоновані напрямки подолання світової кризи.

У розпал кризи був створений новий інститут – самміт «Групи двадцяти» (G20)¹, який взяв на себе відповідальність за здійснення країнами, які входять до нього, узгоджених заходів, спрямованих на подолання кризи і подолання глобальних потрясінь у майбутньому.

Глобальна криза, що почалася в сфері фінансів, підштовхнула провідні країни світу до активізації зусиль з оновлення всієї світової фінансової системи, в тому числі поліпшення регулювання трансграничних потоків капіталу. G20 зголосилася визначати правила гри на світовому ринку і забезпечити сталий розвиток світової економіки в майбутньому.

За рішенням «двадцятки» замість Форуму фінансової стабільності в 2009 р. була створена Рада з фінансової стабільності (РФС) з більш широкими повноваженнями. Основним завданням РФС згідно з документами самміту G20 є «координація на міжнародному рівні роботи національної фінансової влади і визначення стандартів міжнародних організацій зі створення ефективної наглядової та регуляторної політики у світовому фінансовому секторі» [2]. Координуючи свої дії з МВФ, ОЕСР, Базельським комітетом з банківського нагляду, FATF та іншими міжнародними організаціями, Рада з фінансової стабільності в першу чергу розробляє та оновлює норми, що регламентують діяльність фінансових компаній.

Положення про перехід на нові стандарти розмірів капіталу та ліквідності («Базель-III») стало визначальним у тенденції розвитку банків та кредитній політиці на найближче десятиріччя.

Капітал	Базель-2	Базель-3
	% від активів зважених на ризик	
Статутний фонд (звичайний акціонерний капітал)		
- мінімальний	2,0	4,5
- буферний	-	2,5
- потрібного	-	7,0
Капітал першого рівня (Tier 1):		
- мінімальний	4,0	6,0
- потрібного	-	8,5
Загальний капітал:		
- мінімальний	8,0	8,0
- потрібного	-	10,5

Рис.1 Порівняння вимог до капіталу за Базелем-2, Базелем-3. [3]

¹До G20 увійшли Австралія, Аргентина, Бразилія, Великобританія, Німеччина, Індія, Індонезія, Італія, Канада, Китай, Корея, Мексика, Росія, Саудівська Аравія, США, Туреччина, Франція, ПАР, Японія і Європейський союз. Постійними учасниками зустрічей "двадцятки" є МВФ, Європейський центральний банк і Світовий банк.

З прийняттям «Базель-III» прагнення банків до ризикових операцій має зменшитися, що приведе до зниження ймовірності та гостроти майбутніх криз. Нові стандарти обмежують використання механізму левериджу (кредитного плеча), передбачають вирішення проблеми розбіжності вимог та зобов'язань за строками, а також встановлюють буферні резерви капіталу, які можна використовувати у несприятливих періоди. Гроші стануть дорогими. Нові стандарти будуть інкорпоровані в національні закони та нормативні акти, їх впровадження почнеться з 2013 р. і закінчиться до початку 2019 р. Формується перелік системно значимих фінансових інститутів (СЗФІ), проблеми яких можуть вплинути на всю світову економіку і діяльність яких повинні відстежувати міжнародні наглядові органи. Він має дві складові. У першій представлені організації з глобальним бізнесом, контроль над якими буде більш жорстким і міжнародним. До другої складової віднесено великі банки - світові лідери, що займають провідне місце в національних економіках, але чий крах (через невеликі зарубіжні активи) не становить загрози для світової фінансової системи. Нагляд за цими банками будуть здійснювати національні регулятори.

У рамках регулювання ринку деривативів прийнято рішення про переведення до 2012 р. торгівлі за стандартними контрактами на традиційні біржі або електронні майданчики, передбачена більш сувора звітність і нагляд за ризиковими хедж-фондами. Будуть зроблені зусилля з обмеження діяльності «податкових гаванів».

У вересні 2010 р. МВФ було введено в дію систему обов'язкової перевірки фінансової стабільності (FSAP) стосовно 25 країн світу, володіючих найбільшими фінансовими системами. До цього часу такі перевірки носили не обов'язковий, а добровільний характер і проводилися лише раз на 5 років. Перевірка передбачає вивчення стабільності банківської системи та фінансового сектора, проведення стрес-тестів, оцінку якості банків, страхових компаній, рівня нагляду порівняно з міжнародними стандартами, готовність влади вживати заходів у випадку системних збоїв [2].

Процес реформування міжнародних організацій розпочався з наділення їх додатковими фінансовими ресурсами. У результаті вжитих G20 рішень МВФ залучив понад 750 млрд. дол., а багатосторонні банки розвитку – 235 млрд. дол. Реформування міжнародного валютного фонду передбачає наступне:

- З 187 країн 110 країн збільшать або збережуть свою частину квот, з них 102 це країни з ринком, що формується, або країни, які розвиваються.

- До десяти найбільших учасників Фонду тепер увійдуть США, Японія, чотири найбільші європейські країни (Німеччина, Італія, Сполучене Королівство і Франція), а також Бразилія, Індія, Китай і Російська Федерація (країни БРІК).

- Понад 6 відсотків часток квот перерозподілені країнам з несталим ринком, що динамічно ростуть, і країнам, що розвиваються.

- Право голосу бідних країн захищене завдяки збереженню їх кількості голосів.

- Основна частина – десь до 80 % - надходить від скорочення долі країн з розвинутою економікою і деяких виробників нафти.

- Європейські країни з розвинутою економікою будуть мати на два місця менше у Виконавчій раді МВФ.

- Всі виконавчі директори обираються. Було також вирішено, що склад Ради переглядатиметься кожні вісім років, починаючи з моменту вступу в дію реформи квот. Останній раз склад змінився в 1992 р.

Виконавча рада встановила термін, який передбачає вступ у дію збільшення і реструктуризації квот – до Щорічних нарад МВФ і Світового банку в жовтні 2012 р. та проведення реформ Виконавчої ради не пізніше наступних виборів Ради, які передбачаються наприкінці 2012 р. [2] Паралельно з реформою МВФ іде збільшення кількості голосів країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою у Світовому банку.

Почалося формування глобальної мережі фінансової безпеки /див. рис. 2/.

Глобальні мережі фінансової безпеки	Гнучка кредитна лінія
	Превентивна кредитна лінія
	Глобальний стабілізаційний механізм

Рис 2. Структура глобальної мережі фінансової безпеки

В умовах дедалі більшої взаємозалежності та інтеграції світової економіки суттєво зріс розмір і волатильність потоків капіталу. Мінливість потоків капіталу в даний час обумовлена різними темпами посткризового відновлення розвинених економік і країн з ринками, що формуються. Глобальні мережі фінансової безпеки покликані знизити дестабілізуючий вплив раптової зміни потоків капіталу шляхом створення механізмів оперативного доступу до фінансових ресурсів. Для вже існуючої в рамках МВФ так звані гнучкої кредитної лінії (для країн з сильною економікою) передбачається збільшення термінів дії та зняття лімітів доступу. Крім того створюється так звана превентивна кредитна лінія (для досить сильних країн, які відчувають труднощі). Обидва інструменти не припускають у якості умови видачі кредиту пред'явлення до позичальника будь-яких вимог у сфері проведеної ним економічної політики. Третій елемент системи – Глобальний стабілізаційний механізм - комплекс інструментів, доступних у випадку нової фінансової кризи.

Між тим з важливих питань посткризового розвитку, таких, як «штучна девальвація» і «валютні війни», безконтрольне накачування національних економік грошовою ліквідністю окремими країнами (насамперед США), так само, як і проблема «надмірних дисбалансів по рахунку поточних операцій», єдиної позиції немає і, відповідно, не вироблені норми їх врегулювання. Оцінка стійких значних дисбалансів, на думку «двадцятки», повинна здійснюватися на основі узгоджених індикативних критеріїв. При цьому підкреслюється необхідність прийняття до уваги специфічних умов у тій чи іншій країні (регіоні), у тому числі в країнах, що належать до великих виробників сировини.

В лютому 2011 р. на нараді міністрів фінансів і голів центральних банків провідних країн з розвинутою економікою і країн з ринком, що формується, де обговорювалися подальші дії із створення стабільнішої господарської системи, прийнято набір показників для вимірювання дисбалансів в глобальній економіці.

Згідно з комюніке Групи 20-ти, ці показники охоплюють:

- державний борг і бюджетний дефіцит;
- темпи приватних заощаджень та приватний борг,
- дисбаланс у зовнішньоекономічному секторі, утворений сальдо торгівлі та чистими потоками і трансфертами інвестиційного доходу, "беручи до уваги належним чином аспекти курсової, податково-бюджетної, грошово-кредитної та іншої політики" [6].

Наступним етапом має стати узгодження індикативних критеріїв для оцінки кожного з цих показників.

Тобто процес інституційно-інкрементних перетворень не завершений [5].

Таким чином, усвідомлення ключової ролі реформування інституціонального середовища глобального фінансового ринку стало умовою подолання світової кризи. Перетворення фінансових інститутів світової господарської системи істотно змінює інституціональне середовище зовнішньоекономічної діяльності, але не зводиться тільки до цих перетворень. Необхідна відповідна адаптація національних інститутів зовнішньоекономічної діяльності, що і дасть змогу знизити невизначеність господарських операцій на світовому ринку.

Література:

1. Елецкий Н. Переход к глобально-информационному способу производства и модификация общей экономической теории / Н. Елецкий // МЭиМо. – 2008. – №2. – С. 22-29.
2. Документы относительно реформ квот и прав голоса, утвержденных в 2008 и 2010 годах: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/fin/quotas/pubs/index.htm>
3. Задерей Н. Капитальные реформы Базеля [Електронний ресурс] / Н. Задерей // Эксперт – 22.11.2010. – № 45. – Режим доступу до журналу: <http://www.expert.ua/articles/9/0/8236/>
4. Коломієць Г.М. Геоелекономічні імперативи реформування економіки України / Г.М. Коломієць // Вісник ХДУ. – 1999. – № 446. – С. 29-33.
5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт; Пер. з англ. І. Дзюби. – К.: Основи, 2000. – 198 с.

6. Обзор МВФ. Совещание на уровне министров стран Группы 20-ти. Требуются более широкие меры для «надлежащего экономического подъема» / [Электронный ресурс] – 28.02.2011. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/>
7. Паньков В. Глобализация экономики: qualis es et quo vadis? / В. Паньков // МЭ и МО. – 2011. – № 1. – С. 16-24.
8. Реформирование международного регулирования экономического обмена и совершенствование российских институтов внешнеэкономической деятельности / к. э. н. Алабян С.С., к. э. н. Квашнина И.А., д. э. н. Оболенский В.П., Томберг Р.Г., к. э. н. Шуйский В.П. // Научный доклад. – Москва. – 2010. – С. 29.
9. Россия в глобализирующейся мировой экономике // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2006. – Том 4. – № 3. – С.150-151.

Аннотация

ТРАНСФОРМАЦИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПОСТКРИЗИСНОМ МИРЕ

Меленцова О., аспирантка

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина

В статье обобщены изменения системы формальных норм и правил мирохозяйственных отношений на современном этапе и обосновывается их приоритетное влияние на преобразование национальных внешнеэкономических институтов.

Ключевые слова: трансформация институциональной среды, институциональная среда внешнеэкономической деятельности.

Summary

TRANSFORMATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT
FOR FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN CRISIS WORLD

Melentsova O., post-graduate student

V.N. Karazin Kharkiv National University

The paper summarizes the changes to the system of formal rules and regulations of world economic relations at present and justified their priority impact on the transformation of national foreign institutions.

Key words: transformation of the institutional environment, institutional environment for foreign economic activity.

Надійшла до редакції 23.03.2011 р.

Науковий керівник: Яременко О.Л., д. е. н., професор